

TREST VYHOŠTĚNÍ NA DOBU NEURČITOU*

ADÉLA ŘEZÁČOVÁ

Abstract: **Sentence of Banishment for Indefinite Time Period**

The paper examines the sentence of indefinite banishment as a specific criminal penalty of the Czech legal order. Despite its potential lifelong effect, this sentence has received only marginal attention in legal scholarship. Therefore, the paper first analyzes the conditions for imposing this sentence and its application in judicial practice. Particular attention is paid to the case law of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court of the Czech Republic, which significantly influences its interpretation and implementation. Furthermore, the paper focuses on the issue of sentence expungement. Even according to the case law of the Constitutional Court of the Czech Republic, the regulation in this area is currently insufficient due to the difficulty of parole. In this regard, the paper lastly mentions the draft of the new Criminal Procedure Code and assesses whether its provisions effectively address the current deficiencies in the regulation of indefinite banishment.

Keywords: sentence of banishment; indefinite banishment; punishment of aliens; draft of the new Code of Criminal Procedure

Klíčová slova: trest vyhoštění; vyhoštění na dobu neurčitou; trestání cizinců; návrh nového trestního řádu

DOI: 10.14712/23366478.2026.91

ÚVOD

Trest vyhoštění na dobu neurčitou představuje tradiční, avšak specifickou trestní sankci, jejíž legitimitou a uplatnitelností se opakovaně zabývaly české i mezinárodní soudy. Zvláštní význam lze přiřknout nálezu Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2019, sp. zn. III. ÚS 3628/18, ve kterém Ústavní soud upozornil na záměrnou absenci právní úpravy předčasného ukončení výkonu tohoto trestu pro případ dosažení nápravy pachatele. Interpretací § 350h odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád (dále jen „trestní řád“ nebo „tr. ř.“), Ústavní soud takový postup umožnil. Nadto poukázal na primární problém projednávané věci, za nějž označil uložení trestu vyhoštění na dobu neurčitou.

* Text vychází z diplomové práce, která byla vedena JUDr. Simonou Heranovou, Ph.D., z Katedry trestního práva, Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

Přestože v posledních letech došlo k novelizaci řady ustanovení zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“ nebo „tr. z.“), i trestního řádu týkajících se trestu vyhoštění, upuštění od jeho výkonu se změny nedotkly.¹ Otázka možnosti ukončení trestu, která se neodmyslitelně pojí s ukládáním neomezeně trvajících trestu, tak přes výzvu Ústavního soudu nadále zůstává otevřenou. Trestu vyhoštění na dobu neurčitou se přitom právní věda doposud věnovala pouze okrajově a s přihlédnutím k rozdílnosti právních úprav není ani v Evropské unii časově neomezenému vyhoštění věnována přílišná pozornost.

Cílem tohoto příspěvku je proto poskytnutí uceleného pohledu na současnou právní úpravu ukládání trestu vyhoštění na dobu neurčitou, dále zjištění, jak se trest ukládá v aplikační praxi, a konečně posouzení, zda lze výkon trestu ukončit a odsouzení zahájit. Zvláštní pozornost bude věnována judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) a Ústavního soudu, která tuto problematiku významně ovlivňuje. Závěrem se příspěvek zaměří i na řešení upuštění od výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou v návrhu nového trestního řádu. Za účelem dosažení vytyčeného cíle je při zpracování užito zejména doktrinnální analytické a empirické kvantitativní metody.

1. TREST VYHOŠTĚNÍ NA DOBU NEURČITOU

Trest vyhoštění je jediným druhem trestu, který nelze uložit občanu České republiky. Spočívá v odnětí práva cizince k dalšímu pobytu na území státu, pokud takové právo existovalo, a v jeho přemístění na území jiného státu nebo předání příslušným orgánům za tímto účelem.² Právní úprava rozlišuje trest vyhoštění na dobu neurčitou a na dobu určitou ve výměře od jednoho roku do deseti let, kterou přinesla teprve novela trestního zákona č. 140/1961 Sb. provedená zákonem č. 253/1997 Sb. s účinností od 1. 1. 1998 a kterou posléze převzal trestní zákoník. Vzhledem k tomu, že právnickým osobám povaha trestu jeho uložení neumožňuje a u mladistvých je pro takové trestní opatření stanovena maximální výměra pět let,³ vyznačuje se trest vyhoštění na dobu neurčitou zúženým okruhem pachatelů, jimž může být uložen. Okruh trestných činů, za jejichž spáchání lze trest uložit, naopak nijak omezen není. Ve srovnání s trestem zákazu pobytu, který lze v souladu s § 75 odst. 1 tr. z. uložit pouze za úmyslné trestné činy, tak je trestem široce použitelným. Uložením trestu má být pachateli primárně zabráněno nebo znesnadněno páchaní trestné činnosti na území České republiky. Přestože se pro účel trestu vyhoštění uplatní při absenci bližšího vymezení v trestním zákoníku totéž, co pro tresty ostatní, i Ústavní soud upozorňuje na jeho zvláštní povahu, jež klade důraz na ochranu společnosti oproti nápravě pachatele.⁴ Ve své podstatě totiž trest slouží popsánému dílčímu zábrannému účelu, který lze v důsledku přemístění pachatele mimo území

¹ Výjimku představuje novela trestního řádu provedená zákonem č. 220/2021 Sb. s účinností od 1. 1. 2022, kterou byla přenesena příslušnost k rozhodování o upuštění od výkonu trestu ze soudu na předsedu senátu.

² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1300.

³ § 24 odst. 1 písm. g) ve spojení s § 26 odst. 5 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 9. 2014, sp. zn. III ÚS 3101/13.

České republiky označit za absolutní. Tím spíše je záhodno, aby soudy při ukládání trestu na dobu neurčitou dbaly principu proporcionality a *ultima ratio* tak, aby trest nebyl ukládán účelově s cílem eliminovat ze společnosti nevyhovující jedince.⁵

Při pojednání o trestu vyhoštění nelze nezmínit jeho konkurenci se správním vyhoštěním v českém právním řádu. Správní vyhoštění představuje preventivní opatření bez trestního charakteru,⁶ jehož trvání § 119 odst. 1 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, omezuje maximálně deseti lety. K obdobnému rozlišování mezi správním a trestním vyhoštěním přitom nepřistupuje mezinárodní ani evropské právo.⁷ To však odpovídá odlišnosti přístupů jednotlivých států k řešení kriminality cizinců jejich vyhoštěním. Jen v Evropské unii se lze vedle vyhoštění jako trestu ukládaného soudem v trestním řízení setkat také s koncepcí vyhoštění jakožto zvláštního následku trestného činu realizovaného vedle uloženého trestu či s přístupem, který rozhodnutí o vyhoštění v důsledku odsouzení cizince v trestním řízení zcela ponechává cizineckým úřadům.⁸ Přestože státy tradičně vyhoštění cizince z důvodu spáchání trestného činu umožňují, je třeba upozornit na to, že uložení trestu soudem není jediným k tomu směřujícím prostředkem.

2. UKLÁDÁNÍ TRESTU

Každý rok je obecnými soudy v České republice odsouzeno několik tisíc cizinců. Z dat z let 2019 až 2023 vyplývá, že přibližně jedné třetině z nich je uložen trest vyhoštění, přičemž na dobu neurčitou jej obdrží necelé 1 % z celkového počtu odsouzených cizinců. To představuje průměrně 44 odsouzených za jeden rok. Počty uložených trestů v čase samozřejmě nejsou zcela stabilní. V letech 2009 až 2013 uložily obecné soudy trest vyhoštění na dobu neurčitou zhruba 2,5 % a v letech 2014 až 2018 přibližně 1,5 % cizinců z celkového počtu odsouzených cizinců.⁹ Z vývoje v posledních patnácti letech lze seznat, že se četnost ukládání časově neomezených trestů vyhoštění snižuje. Přestože judikatura Ústavního soudu požaduje restriktivní ukládání trestu dlouhodobě, domnívám se, že se důraz na vyhrazení časově neomezeného trestu pro ty nejzávažnější případy prosazuje výrazněji až v posledních letech.¹⁰ Za účelem bližšího zjištění, jak se

⁵ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 11. 6. 2014, sp. zn. I. ÚS 4503/12.

⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 7. 2005, sp. zn. 5 Azs 94/2005-52.

⁷ MASLOWSKI, S. The Expulsion of European Union Citizens from the Host Member State: Legal Grounds and Practice. *Central and Eastern European Migration Review*. 2015, Vol. 4, No. 2, s. 80.

⁸ Vyhoštění mezi tresty ukládané soudem v trestním řízení řadí také slovenský trestní zákon (č. 300/2005 Z. z.), omezuje však jeho uložení na dobu maximálně patnácti let. Vyhostit cizince v rámci tzv. „zvláštního právního následku trestného činu“ soudům umožňuje švédský trestní zákon [Brottsbalk (1962:700)]. Přestože vyhoštění není trestem, soud k tomuto následku při stanovení výše a druhu trestu v trestním řízení přihlíží. Německo zaujímá poslední zmíněný přístup. Německý trestní zákon (Strafgesetzbuch) vyhoštění neřadí mezi tresty, přičemž pokud je proti cizinci zahájeno trestní stíhání, orgány v něm činné jsou podle německého cizineckého zákona (Aufenthaltsgesetz) povinny tuto skutečnost oznámit příslušnému cizineckému orgánu a tomu je ponecháno rozhodnutí o vyhoštění na základě odsouzení v trestním řízení.

⁹ Data poskytnutá Ministerstvem spravedlnosti podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Totéž platí o dalších datech níže v příspěvku, není-li uvedeno jinak.

¹⁰ Srov. znění nálezu Ústavního soudu ze dne 21. 4. 1998, sp. zn. II. ÚS 178/98 a *obiter dictum* nálezu Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2019, sp. zn. III. ÚS 3628/18.

trest v České republice ukládá, však nepostačí výše uvedená data, ale je třeba se zaměřit na jednotlivé podmínky ukládání trestu.

2.1 OBECNÁ PRAVIDLA PRO UKLÁDÁNÍ TRESTŮ

Než se budu věnovat podmínkám § 80 tr. z., je žádoucí zmínit obecná pravidla pro ukládání trestů. Soud se při ukládání trestu řídí obecnými zásadami trestání a přihlíží obzvláště k pravidlům pro stanovení druhu a výměry trestu obsaženým v § 39 tr. z. Mezi tyto patří zejména, nikoliv výlučně, povaha a závažnost trestného činu, poměry pachatele, jeho dosavadní způsob života a možnosti jeho nápravy, nebo také účinky a důsledky, které lze očekávat od trestu pro jeho budoucí život. Obdobně jsou kritéria rozhodování o výměře trestu formulována přímo v § 80 odst. 2 tr. z., který požaduje přihlídnout k povaze a závažnosti trestného činu, možností nápravy a poměrům pachatele a ke stupni ohrožení bezpečnosti lidí, majetku nebo jiného obecného zájmu.

S ohledem na to, že je výměra trestu vyhoštění na dobu neurčitou maximální, povaha a závažnost trestného činu je jedno z prvních kritérií, které soud může posoudit a od kterého se budou zpravidla odvíjet i jeho další úvahy. Trestní zákoník v § 39 odst. 2 přímo stanoví, že povaha a závažnost trestného činu „*jsou určovány zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem*“. Význam chráněného zájmu lze přitom poměrně jednoduše seznat z toho, jaký trestný čin byl pachatelem spáchán dle systematiky zvláštní části trestního zákoníku.

Při zařazení jednotlivých trestných činů do hlav zvláštní části trestního zákoníku tabulka níže ilustruje, jaké zájmy jsou uložením trestu nejčastěji chráněny. Přestože takto vytvořená statistika poskytuje pouze informace o relativní závažnosti trestné činnosti, za kterou byli cizinci odsouzeni k trestu vyhoštění na dobu neurčitou dle systematiky zvláštní části trestního zákoníku, i tato skutečnost má podle Ústavního soudu vliv na rozhodování soudu o výměře trestu.¹¹ Ačkoli v konkrétních případech záleží na dalších okolnostech, lze na základě dat dojít k několika závěrům. Trest vyhoštění na dobu neurčitou nebyl v posledních pěti letech uložen ani jednou za spáchání trestného činu podle hlav VIII. až XIII. zvláštní části trestního zákoníku. Naopak nejčastěji byl trest ukládán za spáchání trestných činů zařazených do hlavy V. (majetek), I. (život a zdraví), II. (svoboda) a VII. (obecné nebezpečí) zvláštní části trestního zákoníku. Uložení trestu k ochraně objektu hlavy VII. zvláštní části trestního zákoníku se majoritně týkalo trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 tr. z. Drogová kriminalita je podle komentářové literatury i judikatury Soudního dvora Evropské unie (dále jen „SDEU“) zejména s ohledem na pravidelnost páčání v organizované skupině shledávána velmi závažnou, dokonce ospravedlňující uložení trestu vyhoštění na dobu neurčitou.^{12, 13}

¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 6. 2014, sp. zn. I. ÚS 4503/12.

¹² ŠÁMAL, *Trestní zákoník*, s. 1303.

¹³ Rozsudek SDEU ze dne 22. 5. 2012 ve věci Donatella Calfa proti Řecku, C-348/09.

Tabulka č. 1

§ tr. z.	Trestný čin	2019	2020	2021	2022	2023
140	Vražda	4	7	4	4	6
145	Těžké ublížení na zdraví	3	1	2	1	3
146	Ublížení na zdraví	1	0	1	1	0
173	Loupež	8	4	5	0	2
175	Vydírání	0	1	0	1	0
178	Porušování domovní svobody	6	3	3	1	1
181	Poškození cizích práv	1	0	0	0	0
185	Znásilnění	4	1	3	1	1
187	Pohlavní zneužití	1	0	0	0	0
202	Svádění k pohlavnímu styku	1	0	0	0	0
205	Krádež	18	6	1	4	1
209	Podvod	2	0	1	1	1
216	Legalizace výnosů z trestné činnosti	0	0	0	1	1
228	Poškození cizí věci	5	1	2	4	0
234	Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku	5	5	3	1	1
240	Zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby	0	2	0	1	0
268	Porušení práv k ochranné známce a jiným označením	0	2	0	1	0
272	Obecné ohrožení	1	0	0	0	0
274	Ohrožení pod vlivem návykové látky	0	0	0	0	1
279	Nedovolené ozbrojování	1	0	0	1	0
283	Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy	5	11	1	5	7
284	Přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu	1	0	0	0	0
325	Násilí proti úřední osobě	1	0	0	0	0
337	Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání	4	1	1	1	1
348	Padělání a pozměnění veřejné listiny	2	1	0	2	2
358	Výtržnictví	6	2	1	1	2
361	Účast na organizované zločinecké skupině	0	0	0	0	1

Relativní závažnost trestných činů, s přihlédnutím k vyššímu výskytu trestných činů proti majetku¹⁴ a ke specifiku drogové kriminality, tak potvrzuje zohledňování subsidiarity přísnější trestní sankce při ukládání trestu vyhoštění na dobu neurčitou. Počet uložených trestů za trestné činy uvedené zpočátku zvláštní části trestního zákoníku je výrazně vyšší, než je tomu u trestných činů zařazených až na závěr.

Pokud jde o trestné činy proti majetku, jejich četnost zvyšují zejména počty odsouzení v roce 2019. K tomu je nutné připomenout, že od 1. 1. 2020 vstoupila v účinnost novela trestního zákoníku provedená zákonem č. 333/2020 Sb., kterou byly zdvojnásobeny hranice výše škody dle § 138 tr. z., což se nejvíce projevilo právě u trestných činů podle hlavy V. Pokud by rok 2019 předcházející novele do statistiky nebyl zařazen, nejčastěji by byly tresty vyhoštění na dobu neurčitou uloženy za spáchání trestných činů zařazených do hlavy I. (život a zdraví), VII. (obecné nebezpečí), V. (majetek) a II. (svoboda) zvláštní části trestního zákoníku. Pouze by se tedy změnilo pořadí týchž hlav zvláštní části trestního zákoníku, na výše uvedených závěrech by tato skutečnost nic nezměnila.

2.2 PODMÍNKY ULOŽENÍ TRESTU

Trest vyhoštění lze v souladu se zněním § 80 tr. z. uložit pouze za kumulativního splnění tří podmínek: pachatel není občanem České republiky; vyhoštění vyžaduje bezpečnost lidí nebo majetku, anebo jiný obecný zájem; a uložení trestu vyhoštění nebrání některá z překážek uvedených v § 80 odst. 3 tr. z.

Základním předpokladem uložení trestu vyhoštění je absence pachatelova občanství České republiky. Tato podmínka nepřináší větší interpretační ani aplikační potíže. Méně jednoznačnou se může zdát druhá podmínka, která požaduje, aby uložení trestu vyhoštění vyžadovala bezpečnost lidí nebo majetku anebo jiný obecný zájem. Vedle bezpečnosti lidí nebo majetku, u nichž je zájem na ochraně zřejmý, zákon ponechává použitím slov „*jiný obdobný zájem*“ prostor pro uložení trestu při zásahu do dalších nespécifikovaných hodnot, které jsou svou povahou rovnocenné zmíněným. Nejvyšší soud k tomu uvádí, že „*při úvaze o naplnění tohoto pojmu je třeba vycházet především z významu zájmu trestným činem cizince dotčeného se zřetelem na konkrétní společenskou situaci a potřeby společnosti*“.¹⁵ Dle judikatury tak může být jiný obdobný zájem spatřován například v ochraně měny nebo zájmu společnosti na potírání nelegální migrace a přistěhovalectví.¹⁶ Konečně, nejširší podmínkou vyvolávající množství otázek je absence překážek obsažených v § 80 odst. 3 tr. z. Ty vylučují uložení trestu zejména v situacích, kdy soukromý zájem pachatele převažuje nad zájmem státu odsoudit pachatele k tomuto trestu.¹⁷

¹⁴ Např. SCHEINOST, M. a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2022*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2023.

¹⁵ Zhodnocení poznatků o soudní praxi při rozhodování o trestných činech proti měně a trestných činech daňových Trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 8. 7. 1982, č. Tpjf 50/81, č. 29/1982 Sb. rozh. tr.

¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2010, sp. zn. 4 Tdo 531/2010.

¹⁷ ŠÁMAL, *Trestní zákoník*, s. 1306.

2.3 PŘEKÁŽKY ULOŽENÍ TRESTU

Podle § 80 odst. 3 písm. a) tr. z. soud trest vyhoštění neuloží, jestliže se nepodaří zjistit státní příslušnost pachatele. To se odvíjí od toho, že pachatel je zpravidla vyhošťován do státu své státní příslušnosti.¹⁸ V úvahu přicházejí dvě situace. Pokud soud zjistí, že pachatel je cizí státní příslušnosti, musí spolehlivě zjistit jaké. Nestačí ověření, že jde o občana neurčeného cizího státu, je třeba zjistit úplné identifikační údaje za účelem ověření totožnosti ve smyslu § 91 odst. 1 tr. ř. Teprve pokud by zjištění státní příslušnosti nebylo žádným způsobem možné, zakládá to překážku uložení trestu.¹⁹ Vedle toho může soud dojít ke zjištění, že pachatel je osobou bez státní příslušnosti. V takové situaci byla státní příslušnost jednoznačně určena, byť u pachatele absentuje. Nejvyšší soud pro takový případ potvrdil logický výklad § 80 odst. 3 písm. a) tr. z., když stanovil, že absence státní příslušnosti pachatele nepředstavuje překážku uložení trestu. Vyhostit osobu bez státní příslušnosti nevyklučuje ani Úmluva o právním postavení osob bez státní příslušnosti publ. pod č. 108/2004 Sb.²⁰ Nejvyšší soud přesto zdůraznil, že soud musí v takovém případě posoudit vhodnost trestu,²¹ kterou by bylo možné shledat například u apatridů s povolením k trvalému pobytu v cizím státě. Obecné soudy nicméně v posledních pěti letech neuložily trest vyhoštění na dobu neurčitou žádné osobě bez státní příslušnosti.

Překážkou dle § 80 odst. 3 písm. b) tr. z. je udělení azylu pachateli. Podle čl. 43 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) poskytuje Česká republika azyl cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod. Azyl se cizinci udělí na základě jeho žádosti o mezinárodní ochranu, pokud bude v řízení v souladu s § 12 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, zjištěno, že je pronásledován za uplatňování politických práv a svobod nebo má odůvodněný strach z pronásledování z důvodu rasy, pohlaví, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro zastávání určitých politických názorů ve státě, jehož občanství má, nebo, v případě že je osobou bez státního občanství, ve státě jeho posledního trvalého bydliště, a dále také v případech hodných zvláštního zřetele za účelem sloučení rodiny nebo z humanitárního důvodu dle § 13 nebo 14 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu. Cizinci, kterému byl udělen azyl, soud trest vyhoštění neuloží. V případě zahájení azylového řízení po pravomocném uložení trestu se jeho výkon za podmínky oprávnění žadatele k setrvání na území České republiky dle § 350b odst. 4 tr. ř. odkládá. Pokud by posléze k udělení azylu došlo, soud od výkonu trestu vyhoštění nebo jeho zbytku upustí ve smyslu § 350h odst. 4 tr. ř. Do novely trestního zákoníku provedené zákonem č. 173/2023 Sb. s účinností od 1. 7. 2023 překážku uložení trestu představovalo také udělení doplňkové ochrany. Doplňková ochrana je ovšem pouze dočasnou překážkou výkonu trestu vyhoštění a ve své podstatě patří mezi důvody odložení výkonu trestu vyhoštění dle § 350b odst. 5 tr. ř., kam je také zařazena.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 1. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1371/2010.

²⁰ Čl. 31 Úmluvy o právním postavení osob bez státní příslušnosti publ. pod č. 108/2004 Sb.

²¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2010, sp. zn. 6 Tdo 1457/2010, č. 30/2011 Sb. rozh. tr.

Výše uvedenou novelou došlo též k podstatné změně překážky uložení trestu vyhoštění podle § 80 odst. 3 písm. c) tr. z. Od 1. 7. 2023 ji představuje situace, kdy by důsledkem trestu byl nepřiměřený zásah do soukromého nebo rodinného života pachatele. Dříve tato překážka vyžadovala kumulativní²² splnění tří dílčích podmínek, kterými byly existence trvalého pobytu v České republice, existence pachatelova pracovního a sociálního zázemí v České republice a rozpor uložení trestu se zájmem na spojování rodin. Poslední dvě dílčí podmínky věcně spadají do současného obsahu této překážky, jelikož odpovídají právu na respektování soukromého a rodinného života, jak je zakotveno v čl. 10 odst. 2 Listiny a v čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod publ. pod č. 209/1992 Sb. (dále jen „Úmluva“). Stát do tohoto práva nemůže zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem nezbytné v demokratické společnosti a zároveň je tím sledován jeden z legitimních cílů. U trestu vyhoštění je zákonnost naplněna jeho ukládáním dle trestního zákoníku, přičemž legitimní cíl lze spatřovat primárně v předcházení kriminalitě.²³ K posouzení, zda je vyhoštění opatřením nezbytným v demokratické společnosti a přiměřeným ve vztahu k legitimnímu cíli, formulovala judikatura ESLP kritéria blíže popsaná níže v tomto příspěvku. Judikatura k porušení čl. 8 Úmluvy vyhoštěním je velmi rozsáhlá. Z toho důvodu shrnuji pro účely tohoto příspěvku pouze její nejdůležitější závěry. ESLP dlouhodobě požaduje, aby soud v každém případě vyhoštění náležitě zohlednil individuální okolnosti každé osoby.²⁴ S ohledem na široký výklad pojmů rodinný život²⁵ a soukromý život²⁶ klade důraz zejména na zohlednění pevnosti všech společenských, kulturních a rodinných vazeb v hostitelské zemi a také v zemi, kam má být osoba vyhoštěna.²⁷ Použití slov „nepřiměřený zásah do soukromého nebo rodinného života pachatele“ v § 80 odst. 3 písm. c) tr. z. lépe odpovídá tomuto výkladu ESLP a důrazu na uvážení konkrétních okolností každého případu.

Dřívější dílčí podmínka trvalého pobytu na rozdíl od výše zmíněného judikatuře ESLP neodpovídala. Byť je délka pobytu osoby ve státě jedním z kritérií, které má soud při ukládání trestu zvažovat, požadavek na legitimitu tohoto pobytu v důsledku administrativního úkonu do něj nespadá. ESLP uznal, že ani dlouhodobý nelegální pobyt cizince za určitých okolností nevylučuje nepřipustnost zásahu do rodinného a soukromého života vyhoštěním. Přikládat zvláštní váhu právě ilegality pobytu soud přitom

²² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 2014, sp. zn. 8 Tdo 809/2014, č. 22/2015 Sb. rozh. tr.

²³ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 4. 1999, sp. zn. II. ÚS 178/98.

²⁴ STEINORTH, CH. Üner v The Netherlands: Expulsion of Long-Term Immigrants and the Right to Respect for Private and Family Life. *Human Rights Law Review*. 2008, Vol. 8, No. 1, s. 185–196.

²⁵ Např. rozsudek ESLP ze dne 13. 6. 1979 ve věci Marckx proti Belgii, č. stíž. 6833/74; nebo rozsudek ESLP ze dne 9. 10. 2003 ve věci Slivenko proti Lotyšsku, č. stíž. 48321/99.

²⁶ Např. rozsudek ESLP ze dne 4. 12. 2008 ve věci S. a Marper proti Spojenému Království, č. stíž. 30562/04 a 30566/04. Obdobně nález Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10. Srov. MOREHAM, N. A. The Right to Respect for Private Life in the European Convention on Human Rights: A Re-Examination. *European Human Rights Law Review*. 2008, Vol. 14, No. 1, s. 44–79.

²⁷ Rozsudek ESLP ze dne 18. 10. 2006 ve věci Üner proti Nizozemí, č. stíž. 55470/10.

označil za přílišný formalismus.^{28, 29} Trvat na naplnění dílčí podmínky trvalého pobytu by i s ohledem na uvedenou judikaturu bylo příliš formální a nedovolovalo by dostatečné zohlednění všech individuálních okolností pachatele. Novelizované znění § 80 tr. z. tak zároveň umožňuje lépe posoudit skutečnou integraci pachatele v České republice, když neomezuje toto posouzení na zjištění bytového statusu.

S přihlédnutím k trvání trestu vyhoštění na dobu neurčitou je také vhodné uvést, že jej může činit nepřiměřeným i přes splnění všech kritérií pro uložení trestu právě jeho časová neomezenost.³⁰ ESLP výměru trestu zohledňuje a opakovaně připomíná, že trvalá povaha vyhoštění je velmi znatelným zásahem do práv odsouzeného.³¹ V úvahu přitom bere například to, zda má osoba možnost opětovného vstupu na území státu nebo zda je dle právních předpisů státu možné rozhodnutí o vyhoštění zrušit.³² Právě koncepce trestu vyhoštění na dobu neurčitou v České republice byla do nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3628/18 taková, že jej fakticky ukončit možné nebylo. Byť se takovým případem ESLP nezabýval, ve spojení s dalšími relevantními okolnostmi konkrétního případu by uložení trestu nepochybně mohlo být posouzeno nepřiměřeným ve smyslu čl. 8 Úmluvy.

Další překážkou uložení trestu dle § 80 odst. 3 písm. d) tr. z. je nebezpečí pronásledování nebo vystavení mučení či jinému nelidskému nebo ponižujícímu zacházení anebo trestu. Také tato překážka reflektuje práva zakotvená v Úmluvě, konkrétně v čl. 3, a odpovídá mezinárodním závazkům České republiky vyplývajícím zejména z Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání publ. pod č. 143/1988 Sb. Na rozdíl od výše uvedeného ESLP při zásahu do zákazu mučení obsaženého v čl. 3 Úmluvy vylučuje uložení trestu absolutně, bez potřeby posuzovat proporcionalitu trestu vzhledem ke sledovanému cíli. Zákaz mučení přitom vykládá extenzivně, tím způsobem, že uložení trestu brání hrozba mučení či jiného nelidského nebo ponižujícího zacházení anebo trestu či pronásledování z důvodu rasy, příslušnosti k etnické skupině, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině, politického nebo náboženského smýšlení.³³ Tento výklad zcela odpovídá znění příslušné překážky v trestním zákoníku.

V návaznosti na aktuální ozbrojené konflikty ve světě je přiléhavé zmínit, zda důvodem pro neuložení trestu ve smyslu § 80 odst. 3 písm. d) tr. z. může být válka v domovské zemi pachatele. Nejvyšší soud nevylučuje, že by probíhající válečný konflikt mohl být překážkou uložení trestu, ale tento závěr podmiňuje existencí závažných důsledků pro osobu pachatele. To znamená, že je při rozhodování především třeba zvážit, zda je

²⁸ Rozsudek ESLP ze dne 31. 1. 2006 ve věci Rodrigues da Silva a Hoogkamer proti Nizozemí, č. stíž. 50435/99.

²⁹ K ilegality pobytu však soud přihlédne, a to zejména pokud posuzovaná osoba založila soukromý a rodinný život v zemi s vědomím jeho ilegality a nejistoty jeho trvání v budoucnosti. V takových případech bude čl. 8 Úmluvy představovat překážku vyhoštění pouze výjimečně. K tomu srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 2. 2014, sp. zn. 5 As 102/2013, a v něm citovanou judikaturu ESLP.

³⁰ Rozsudek ESLP ze dne 27. 10. 2005 ve věci Keles proti Německu, č. stíž. 32231/02.

³¹ Rozsudek ESLP ze dne 22. 5. 2008 ve věci Emre proti Švýcarsku, č. stíž. 42034/04.

³² Rozsudek ESLP ze dne 26. 11. 2013 ve věci Vasquez proti Švýcarsku, č. stíž. 1785/08.

³³ Rozsudek ESLP ze dne 7. 7. 1989 ve věci Soering proti Spojenému království, č. stíž. 14038/88; a rozsudek ESLP ze dne 20. 3. 1991 ve věci Cruz Varas a další proti Švédsku, č. stíž. 15576/89.

pachatel nebo jeho rodina zapojena do konfliktu a jejich návrat do země by pro ně mohl znamenat například pronásledování. Zároveň je nutné vzít v potaz, na jakém území konflikt probíhá a jaké nebezpečí hrozí při návratu do konkrétních míst. Teprve po zvážení těchto okolností lze učinit závěr, zda je situace pachatele natolik závažná, aby vyhoštění bránila ve smyslu § 80 odst. 3 písm. d) tr. z.³⁴

Poslední tři překážky uvedené v § 80 odst. 3 tr. z. se všechny vztahují k téže podstatě, kterou je občanství Evropské unie (dále jen „EU“). Trestní zákoník neumožňuje uložit trest vyhoštění: občanu EU s trvalým pobytem v České republice,³⁵ pokud nejsou dány vážné důvody ohrožení bezpečnosti státu nebo veřejného pořádku; občanu EU s nepřetržitým pobytem v posledních 10 letech na tomto území, pokud soud neshledá naléhavé důvody ohrožení bezpečnosti státu nebo veřejného pořádku; a dále dítěti s občanstvím EU, s výjimkou situace, kdy by vyhoštění bylo v jeho nejlepším zájmu.

2.4 OBČANSTVÍ EU

Vyhoštění občanů EU, požívajících právo svobodného pohybu a pobytu na území všech členských států EU dle čl. 20 a 21 Smlouvy o fungování EU, podléhá přísnějším pravidlům, než je tomu u osob z třetích států. Přesto pokud jde o trest vyhoštění na dobu neurčitou, jeho uložení občanům EU bývá téměř stejně časté, jako je tomu u občanů třetích států. V letech 2019 až 2023 jej obecné soudy uložily 105 občanům EU a 114 občanům z třetích zemí, občané EU tedy představovali 48 % odsouzených k tomuto trestu. Zde lze konstatovat, že pokud konkrétní případ vyžaduje uložení maximálního trestu, jeví se logicky, že zpravidla budou současně dány vážné či naléhavé důvody ohrožení bezpečnosti státu nebo veřejného pořádku, které ospravedlňují uložení trestu občanu EU.

Podmínky výkonu práva volného pohybu a pobytu občanů EU blíže upravuje směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. 4. 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států (dále jen „pobyťová směrnice“). Základní předpoklady vyhoštění jsou stanoveny v čl. 27 pobyťové směrnice, který připouští omezení práva svobodného pohybu a pobytu z důvodů veřejného pořádku, veřejné bezpečnosti nebo veřejného zdraví. Pobyťová směrnice dále vyžaduje, aby trest byl přijat v souladu se zásadou přiměřenosti a aby byl založen výlučně na osobním chování dotčené osoby. Osobní chování přitom dle tohoto článku „*musí představovat skutečné, aktuální a dostatečně závažné ohrožení některého ze základních zájmů společnosti*“. V tomto směru pobyťová směrnice výrazně upřednostňuje individuální prevenci před tou generální, kterou nepřipouští jako odůvodnění uložení trestu. Výslovně také čl. 27 pobyťové směrnice zakazuje vyhoštění odůvodněné pouze předchozím odsouzením pro trestný čin.³⁶

³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2023, sp. zn. 4 Tdo 267/2023, č. 34/2023 Sb. rozh. tr.

³⁵ To stejné platí pro cizince s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajících rezidenta na území České republiky podle zákona o pobytu cizinců. Úprava transponuje Směrnici Rady 2003/109/ES ze dne 25. 11. 2003 o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty.

³⁶ Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2020, sp. zn. I. ÚS 945/20.

Tabulka č. 2

Stát	2019	2020	2021	2022	2023
Afghánistán					2
Albánie	1				
Alžírsko	2	1			
Arménie				4	
Bulharsko	11	4	2	1	
Bělorusko		1			
Kolumbie				4	
Gruzie	1		3	3	
Německo	2				
Maďarsko			4		
Kyrgyzstán		1			
Lotyšsko	2				
Litva	1		4		2
Mongolsko				3	
Moldavsko	4	1			7
Peru	4				
Polsko	7		1	1	2
Rumunsko	15	5	6	8	3
Rusko	4	4			
Srbsko	2	4		5	2
Slovensko	7	9	2		4
Vietnam	5	7	2	1	3
Švédsko	2				
Tunisko				1	
Turecko	1	1			
Ukrajina	9	8	4	1	6
Severní Makedonie		1			
Uzbekistán		1			

V navazujícím čl. 28 pobytová směrnice demonstrativně vymezuje kritéria ukládání trestu, když požaduje vzít v úvahu skutečnosti, jako je délka pobytu dotyčné osoby na jeho území, věk, zdravotní stav, rodinné a ekonomické poměry, společenská a kulturní integrace v hostitelském členském státě a intenzita vazeb na zemi původu. Pobytová směrnice dále stanoví některá další pravidla a procesní záruky omezení práva na svobodný pohyb a pobyt. Za nejdůležitější pro tento příspěvek považuji pravidlo obsažené v čl. 33 pobytové směrnice, tedy že členský stát nesmí vydávat rozhodnutí o vyhoštění jako formu sankce, pokud nejsou splněny požadavky čl. 27 až 29 pobytové směrnice. To znamená, že při nesplnění výše uvedených podmínek by zakotvení trestu vyhoštění v systému trestů nebylo v souladu s evropským právem.

Trestní zákoník transponuje ustanovení pobytové směrnice především do současného znění § 80 odst. 3 písm. e), f) a g), což odpovídá zákazu vyhoštění dle čl. 28 odst. 2 a 3 pobytové směrnice. Takto konstruovaná úprava vyhoštění občanů EU je však použitelná pouze pro jejich vybrané kategorie, což je některými autory kritizováno. Kritika spočívá v tom, že pobytová směrnice není do českého právního řádu řádně transponována, zejména v důsledku explicitního nezakotvení některých kritérií pro ukládání trestu, a tím neposkytuje občanům EU ochranu před vyhoštěním v takové míře, již požaduje pobytová směrnice.³⁷ V konečném důsledku kritika směřuje k diskutabilitě oprávnění České republiky ukládat vyhoštění jako trest, pokud nejsou dostatečně naplněny požadavky pobytové směrnice.

Ve světle kritiky k naplnění požadavků pobytové směrnice je třeba zohlednit několik významných skutečností. Jednak je to judikatura Nejvyššího soudu, která dochází k tomu, že při vyhoštění občana EU je třeba interpretovat podmínku, že uložení trestu vyhoštění vyžaduje „*bezpečnost lidí nebo majetku, anebo jiný obecný zájem*“ dle § 80 odst. 1 tr. z. tak, že u občanů EU je vyhoštění přípustné, jestliže se tak stane z důvodu veřejného pořádku, veřejné bezpečnosti nebo veřejného zdraví, a to v podobě skutečného, aktuálního a dostatečně závažného ohrožení některého ze základních zájmů společnosti, navíc v souladu se zásadou přiměřenosti.³⁸ Tento eurokonformní výklad bere v potaz i důvodová zpráva k opakovaně zmiňované novele trestního zákoníku provedené zákonem č. 173/2023 Sb., která hovoří o promítnutí požadavků pobytové směrnice do § 80 odst. 1 tr. z. Co se týká dalších požadavků čl. 27 pobytové směrnice, důvod omezení svobody pohybu a pobytu je v případě uložení trestu vyhoštění i na základě výše zmíněného zřejmý a k požadavku přiměřenosti odkazují na zásadu přiměřenosti obsaženou v § 38 tr. z. Konečně, novela trestního zákoníku provedená zákonem č. 173/2023 Sb. se podle důvodové zprávy projevuje i v tom, že demonstrativní kritéria čl. 28 odst. 1 pobytové směrnice musí soud zvážit s ohledem na to, že trest vyhoštění nesmí v souladu s § 80 odst. 3 písm. c) tr. z. představovat nepřiměřený zásah do soukromého a rodinného života pachatele. Kritéria vymezená judikaturou ESLP, jež uvádím níže v příspěvku, která soud za tímto účelem zkoumá, se přitom vyjma věku a zdraví shodují s kritérii čl. 28 pobytové směrnice. Byť se tedy může zdát, že by požadavky

³⁷ KLÍMA, P. K problematice trestu vyhoštění. In: JELÍNEK, J. a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019, s. 237–252.

³⁸ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2016, sp. zn. 7 Tdo 871/2016.

pobytové směrnice měly být dle výše uvedeného obsahově promítnuty do rozhodování českých soudů při ukládání trestu vyhoštění, nelze rozporovat kritiku, že by přijetí právní úpravy, která by lépe reflektovala pobytovou směrnici (tedy i požadavky judikatury ESLP) a vytvářela efektivnější předpoklady ochrany práva pohybu a pobytu občanů EU, vyloučilo pochybnosti o zohledňování pobytové směrnice soudy při ukládání trestu vyhoštění.

V této souvislosti si dovolím navázat na novelu trestního zákoníku provedenou zákonem č. 173/2023 Sb., kterou došlo také ke změně § 80 odst. 3 písm. f) tr. z., a to konkrétně nahrazením slov „*vážné důvody*“ slovy „*naléhavé důvody*“ u překážky vyhoštění občana EU s nepřetržitým pobytem v posledních 10 letech na území České republiky. Cílem tohoto kroku bylo právě dosažení většího souladu mezi českou právní úpravou a evropským právem. SDEU totiž považuje výraz „*naléhavé důvody*“, použitý v čl. 28 odst. 3 písm. a) pobytové směrnice, za výrazně striktnější a vykládá jej tím způsobem, že se možnost omezení práva na svobodný pohyb a pobyt vztahuje pouze na výjimečné okolnosti.³⁹ Odlišením slov použitých v § 80 odst. 3 písm. e) a písm. f) tr. z. lze rozdílně posuzovat překážku vyhoštění občanů EU s trvalým pobytem a občanů EU s nepřetržitým pobytem v posledních 10 letech na tomto území, v souladu s požadavky a výkladem evropského práva. Tím se zhojil drobný, ale pro ukládání trestu podstatný nedostatek transpozice čl. 28 odst. 2 a 3 pobytové směrnice.

2.5 JUDIKATURA ESLP A ÚSTAVNÍHO SOUDU

Nepřípustnost trestu vyhoštění dle překážek uvedených v § 80 odst. 3 tr. z. se majoritně zakládá na tom, že by uložením trestu za určitých okolností došlo k porušení některého lidského práva pachatele. Právě s ohledem na toto riziko konstruoval ESLP v rozhodnutí Boultif proti Švýcarsku základní kritéria umožňující zhodnocení, zda je vyhoštění v konkrétním případě opatřením nezbytným v demokratické společnosti a proporčním ke sledovanému cíli. Soud mezi ně řadí následující: povaha a vážnost trestného činu spáchaného stěžovatelem; délka stěžovatelova pobytu v zemi, z níž byl vyhoštěn; doba, jež uplynula od spáchaného trestného činu a stěžovatelovo chování v průběhu té doby; občanství různých zúčastněných osob; stěžovatelova rodinná situace jako např. doba od svatby, která uplynula, a jiné faktory vyjadřující úspěšnost rodinného života páru; jestli manželka věděla o činu v době, kdy vstupovala do rodinných vztahů; jestli mají manželé děti, a pokud ano, kolik jich je a jakého jsou věku; a vážnost problémů, do nichž se může manželka dostat v zemi, kam má být stěžovatel vyhoštěn.⁴⁰

K těmto kritériím ESLP posléze v rozhodnutí ve věci Ünér proti Nizozemí explicitně vyjádřil další dvě, kterými jsou: nejlepší zájem a blaho dítěte, zvláště s ohledem na vážnost problémů, na které může některé ze stěžovatelových dětí narazit v zemi, do které je stěžovatel vyhoštěn; a pevnost sociálních, kulturních a rodinných vazeb s hostitelskou zemí a se zemí destinace.⁴¹

³⁹ Rozsudek SDEU ze dne 22. 5. 2012 ve věci Donatella Calfa proti Řecku, C-348/09.

⁴⁰ Rozsudek ESLP ze dne 2. 8. 2001 ve věci Boultif proti Švýcarsku, č. stíž. 54273/00.

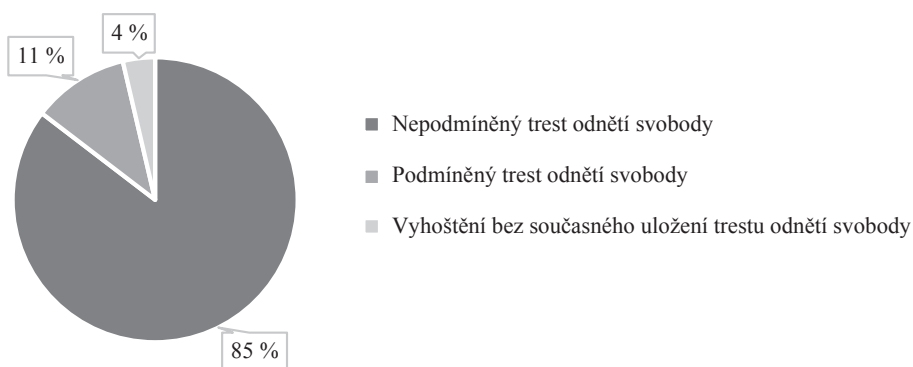
⁴¹ Rozsudek ESLP ze dne 18. 10. 2006 ve věci Ünér proti Nizozemí, č. stíž. 55470/10.

ESLP tímto způsobem systematizoval posuzování vhodnosti uložení trestu se zaměřením na individualitu pachatele, a to za účelem mitigace zásahu do jeho lidských práv, zvláště pak do práva na soukromý a rodinný život.

Ústavní soud ve své judikatuře vymezuje kritéria ukládání trestu vyhoštění zejména s ohledem na určení jeho výměry. Fakticky tak stanoví, za jakých okolností lze pachateli uložit trest vyhoštění na dobu neurčitou. V nálezu ze dne 11. 6. 2014, sp. zn. I. ÚS 4503/12, uvádí následující: proporционаlita trestu vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, a to i s ohledem na relativní závažnost daného trestného činu v rámci systematiky trestných činů ve zvláštní části trestního zákoníku; individuální prognóza neboli možnost nápravy pachatele; poměry pachatele, tedy pevnost jeho sociálních, kulturních a rodinných vazeb v hostitelské zemi a v zemi, do níž má být vyhoštěn, jakož i zájmy a blaho dětí pachatele; a prognóza rizika ohrožení bezpečnosti lidí, majetku nebo jiného obecného zájmu. Při ukládání trestu vyhoštění na dobu neurčitou tak Ústavní soud požaduje vedle téměř nulové možnosti nápravy pachatele důkladně zohlednit právě bezpečnostní riziko osoby pachatele. Teprve pokud by ani uložení trestu ve výměře deseti let neumožňovalo snížit riziko ohrožení bezpečnosti lidí, majetku nebo jiného obecného zájmu, lze jej uložit na dobu neurčitou.

2.6 UKLÁDÁNÍ TRESTU SAMOSTATNĚ A VEDLE JINÉHO TRESTU

Trest vyhoštění může být dle § 80 odst. 1 tr. z. uložen jako trest samostatný, „*jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba*“. Trestní zákoník takové rozhodnutí váže nejprve na zohlednění povahy a závažnosti trestného činu, která by měla být v konkrétním případě nižší. Vzhledem k tomu, že trest vyhoštění na dobu neurčitou by měl být svou maximální výměrou vyhrazen pro ty nejzávažnější trestné činy, jeho samostatné uložení je tím až na výjimky prakticky vyloučené. Přestože samostatné uložení může odůvodnit také posouzení osoby a individuálních poměrů pachatele, u časově neomezeného trestu bude přesto vyhrazeno výjimečným případům. To potvrzuje také soudní praxe, kdy

Graf 1: Uložení trestu vyhoštění na dobu neurčitou vedle jiného trestu v letech 2019–2023.

k uložení trestu vyhoštění na dobu neurčitou samostatně došlo v posledních pěti letech pouze v sedmi případech v roce 2019. Od té doby nebyl uložen ani jeden takový trest, aniž by byl vedle něj uložen trest další.

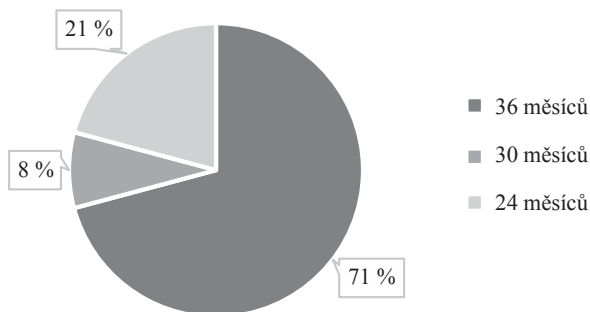
Z Grafu 1 je zřejmé, že se trest vyhoštění na dobu neurčitou v současné době ukládá primárně vedle jiného trestu. To odpovídá akcentu na zábranný účel trestu, ale i tomu, že na trest bývá tradičně nahlíženo spíše jako na trest vedlejší.⁴² Trest vyhoštění je v souladu s § 53 odst. 1 tr. z. neslučitelný pouze s trestem zákazu pobytu, neboť výkon trestu vyhoštění do sebe fakticky konzumuje i výkon trestu zákazu pobytu uplatňující se pouze na část území České republiky.

Na základě pravidel pro ukládání trestu vyhoštění na dobu neurčitou a v souladu s daty uvedenými v Grafu 1 lze dojít k závěru, že trest by měl být ukládán majoritně vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody. Pokud totiž závažnost trestné činnosti pachatele společně s dalšími okolnostmi případu dosahuje takové míry, že je nezbytné uložit trest vyhoštění v té nejvyšší výměře, zpravidla bude taková situace vyžadovat uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Nepodmíněné tresty odnětí svobody ukládaly soudy vedle trestů vyhoštění na dobu neurčitou v posledních pěti letech nejčastěji ve výměře 7 let.

Přestože tato výměra trestů odnětí svobody ztelně přesahuje nejvyšší možnou výměru pro jejich podmíněný odklad, uložení trestu vyhoštění je dle judikatury Nejvyššího soudu přípustné také vedle podmíněného trestu odnětí svobody, a to zvláště pokud lze na základě mezinárodní smlouvy sledovat způsob života odsouzeného po jeho vyhoštění. Předání výkonu dohledu a kontroly nad odsouzeným přitom umožňuje § 138 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Plnění podmínek výkonu podmíněného trestu odnětí svobody tak není vyloučeno a kumulativní uložení trestů má smysl a účel. Nejvyšší soud k tomu připomíná, že nemožností současného uložení trestu vyhoštění a podmíněného trestu odnětí svobody by bylo v každém jednotlivém případě třeba cizinci uložit nepodmíněný trest odnětí svobody, což by zakládalo nerovnost pachatelů cizí státní příslušnosti ve srovnání s pachateli s českým občanstvím.⁴³ Judikatura Nejvyššího soudu tak zabraňuje zpříšňování trestní represe vůči cizincům a v konečném důsledku tím podporuje individualitu trestních sankcí. Nelze vyloučit, že v některých případech může být uložení trestu vyhoštění na dobu neurčitou vedle podmíněného trestu odnětí svobody žádoucí. Přesto, jak níže ilustruje Graf 2, soudy v těchto případech ukládají trest odnětí svobody s podmíněným odkladem nejčastěji v jeho maximální výměře. To odpovídá nezbytnosti uložení časově neomezeného trestu vyhoštění za současného zohlednění všech relevantních zjištění k pachateli.

⁴² DRÁPAL, J. Za reformu systému trestů: citelnost trestů, jejich ekvivalence a nekonceptnost současného systému. *Státní zastupitelství*. 2022, roč. 19, č. 2–3, s. 8–17; KALVODOVÁ, V. K zahlazení trestu vyhoštění. In: SZAKÁCS, A. – HLINKA, T. (eds.). *Ukladanie trestov a ich výkon: Bratislavské právnické fórum 2020: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie 6.–7. februára 2020*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, s. 10.

⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2009, sp. zn. 8 Tdo 135/2009, č. 30/2010 Sb. rozh. tr.

Graf 2: Délka podmíněného trestu odnětí svobody uloženého vedle trestu vyhoštění na dobu neurčitou v letech 2019–2023.

3. UPUŠTĚNÍ OD VÝKONU TRESTU A ZAHLAZENÍ ODSOUZENÍ

Úvahy nad ukončením trestu vyhoštění a zahlazením odsouzení se objevovaly již v návaznosti na novelu trestního zákona č. 140/1961 Sb. účinnou od 1. 1. 1998, kterou bylo umožněno jeho ukládání na dobu určitou. Trest vyhoštění byl již v té době jediným fakticky nezahladitelným trestem v systému trestů.⁴⁴ Vzhledem k tomu byla zákonem č. 265/2001 Sb. s účinností od 1. 1. 2002 do trestního řádu zavedena možnost upuštění od výkonu trestu a do trestního zákona č. 140/1961 Sb. úprava jeho zahlazení. Vzhledem k povaze trestu vyhoštění na dobu neurčitou ale novela ve skutečnosti umožnila až na výjimky zahlazení pouze časově omezeného trestu. Jelikož trest vyhoštění na dobu neurčitou nelze vykonat, jeho zahlazení připadá v úvahu jen v důsledku prominutí či promlčení jeho výkonu anebo v návaznosti na upuštění od dalšího výkonu trestu. Se zřetelem k výjimečnosti prominutí trestu či promlčení jeho výkonu se níže zaměřím na poslední zmíněné.

3.1 UPUŠTĚNÍ OD VÝKONU TRESTU

Institut upuštění od výkonu trestu vyhoštění byl do § 350h odst. 4 tr. ř. vtělen s úmyslem umožnit ukončení výkonu trestu v případě, že po právní moci rozsudku nastanou skutečnosti, které by v době ukládání trestu jeho uložení bránily. Pro posouzení použitelnosti daného ustanovení je zásadní vytyčit okruh těchto skutečností. Pojem „*skutečnosti, pro které trest vyhoštění nelze uložit*“ byl tradičně vykládán tím způsobem, že se jedná o okolnosti, pro které trest nemůže být uložen ve smyslu § 80 odst. 3 tr. z.⁴⁵ Výklad však významně ovlivnila judikatura Ústavního soudu. Již

⁴⁴ KRATOCHVÍL, V. Koncepce rekonstrukce trestního práva hmotného České republiky a novelizace obecné části trestního zákona. *Právní rozhledy*. 1998, roč. 6, č. 1, s. 8–11.

⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2019, sp. zn. III. ÚS 3628/18. Srov. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3968.

v nálezu ze dne 18. 9. 2014, sp. zn. III. ÚS 3101/13, dochází Ústavní soud k tomu, že právě u trestu vyhoštění na dobu neurčitou lze přímo z ústavního pořádku dovodit povinnost jeho nevykonání při rozporu se zásadami přiměřenosti a racionality zásahu do základních práv a svobod odsouzeného. Ústavní konformita zásahu do těchto práv uložením a výkonem trestu přitom může v důsledku mimořádných okolností pominout. Tyto okolnosti mohou spočívat v situacích v rovině rodinného života nebo zdravotního stavu odsouzeného, ale také v přirozeně vzniklých společenských změnách, které ovlivňují ústavní konformitu užití a výkladu zákona. Takovou změnou je také změna politiky trestání. Přípuštěním existence mimořádných důvodů pro upuštění od výkonu zbytku trestu vyhoštění na dobu neurčitou Ústavní soud *de facto* rozšířil důvody pro neuložení trestu vyhoštění a zároveň postavil najisto, že v důsledku změny právní úpravy trestu vyhoštění k 1. 1. 1998 může být trvání na dalším výkonu trestu uloženém před 1. 1. 1998 nepřiměřeně tvrdým.

Zvláštní význam byl v úvodu přičknut nálezu ze dne 3. 12. 2019, sp. zn. III. ÚS 3628/18, ve kterém Ústavní soud své předchozí úvahy rozšiřuje. Připomíná, že i vzhledem k zařazení prognózy nápravy pachatele mezi kritéria pro ukládání trestu se jedná o inherentní součást tohoto trestu. Ústavní soud proto uvádí, že trest musí nápravu a rehabilitaci pachatele umožnit, neboť v opačném případě by se za trest považoval pouze formálně. Existenci naděje a příležitosti nápravy pachatele pokládá za nezbytný prvek trestu také judikatura ESLP.⁴⁶ Ústavní soud v nálezu upozorňuje i na to, že absence možnosti ukončit trest vyhoštění byla záměrem zákonodárce odůvodněným obtížností získávání spolehlivých a dostatečných informací o chování odsouzeného po jeho vyhoštění. Přes porozumění tomuto důvodu Ústavní soud zdůrazňuje, že jej nelze vztáhnout na všechny případy a absence právní úpravy může u některých odsouzených založit rozpor s jejich základními právy a svobodami. Nezhledněním nápravy pachatele při výkonu trestu by byla náprava jako součást trestu *de facto* i *de iure* popřena, čímž by mohlo dojít k porušení čl. 39 Listiny. Z toho důvodu Ústavní soud požaduje: „[...] § 350h odst. 4 trestního řádu ústavně konformně interpretovat tak, že za skutečnost, pro niž nelze trest vyhoštění na dobu neurčitou uložit a která nastala po vyhlášení rozsudku, lze považovat i zjištění, že pachatel se napravil, nadále nepředstavuje jeho pobyt na území České republiky bezpečnostní hrozbu, neohrožuje suverenitu České republiky ani nevytváří riziko pro jiný obecný zájem a i represivní účel trestu již byl naplněn.“ Tuto interpretaci Ústavní soud posléze potvrdil v nálezu ze dne 7. 9. 2021, sp. zn. III. ÚS 788/21.

Rozšířením skutečností odůvodňujících upuštění od výkonu trestu výkladem Ústavního soudu se možnosti odsouzených dosáhnout ukončení trestu zvýšily, neboť nadále nejsou podmíněny vznikem překážek uložení trestu dle § 80 odst. 3 tr. z. Ty jsou poměrně specifické a jejich uplatnění jako důvod pro upuštění od dalšího výkonu trestu bude spíše výjimečné. Proto je umožnění upuštění od výkonu trestu při nápravě pachatele podstatnou změnou. Základním předpokladem takového postupu je respektování

⁴⁶ Zejména rozsudek ESLP ze dne 23. 5. 2019 ve věci Matiošaitis a další proti Litvě, č. stíž. 22662/13 a další; a rozsudek ESLP ze dne 9. 7. 2013 ve věci Vinter a další proti Spojenému království, č. stíž. 66069/09 a další.

trestu a řádný život pachatele po nikoliv zanedbatelnou dobu, o čemž svědčí spolehlivé informace. Doba řádného života zpravidla bude muset dosahovat minimálně deseti let, jakožto horní hranice trestu na dobu určitou. Přestože lze v obecné rovině užít pojem řádný život, ze znění zákona i judikatury je možné dovodit, že pro nápravu pachatele často bude svědčit teprve jeho velmi dobré chování.⁴⁷ Přes vymezení základních okolností, za kterých lze o upuštění od výkonu trestu uvažovat, nelze kritéria pro takové rozhodnutí generalizovat. V konkrétních případech bude mimo jiné třeba zohlednit také odsouzení pachatele před 1. 1. 1998, kdy právní úprava neumožňovala uložit časově omezený trest.⁴⁸

Z informací poskytnutých obecnými soudy vyplývá, že v letech 2019–2023 bylo upuštěno od výkonu 35 trestů vyhoštění na dobu neurčitou.⁴⁹ Přestože se jedná o okrajovou agendu, počet trestů, od jejichž výkonu bylo upuštěno, naznačuje, že soudy nerozhodují o upuštění od výkonu trestu jen v ojedinělých případech, a to i v důsledku judikatury Ústavního soudu. Z rozhodnutí je totiž patrné, že se odsouzení v žádostech o upuštění od výkonu trestu mimo jiné odkazují na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3628/18 a že k judikатурním závěrům je soudy přihlíženo, zejména v případech, kdy odsouzený doloží dostatek podkladů ke svému řádnému chování.⁵⁰

3.2 ZAHLAZENÍ ODSOUZENÍ

S ohledem na nemožnost vykonání trestu vyhoštění na dobu neurčitou a na ojedinělost prominutí či promlčení jeho výkonu lze dojít k závěru, že odsouzení k tomuto trestu bude nejčastěji možné zahladit na základě rozhodnutí o upuštění od jeho výkonu. Tím bude splněn první předpoklad pro zahlázení trestu. Zbývající předpoklady spočívají v uplynutí zákonem stanovené doby a ve vedení řádného života odsouzeným po tuto dobu. Pro trest vyhoštění stanoví § 105 odst. 1 písm. d) tr. z. nejméně tři roky. Splnění zbývajících předpokladů se v souladu s § 105 odst. 3 tr. z. nevyžaduje při mimořádném zahlázení, kdy odsouzený svým velmi dobrým chováním prokázal, že se napravil. V důsledku upuštění od výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou z důvodu nápravy pachatele tak soud může rozhodnout o zahlázení odsouzení i před uplynutím tří let.

S přihlédnutím k tomu, že trest vyhoštění na dobu neurčitou bývá ukládán nejčastěji společně s trestem odnětí svobody a že soud vždy zahlašuje celé odsouzení, je třeba zohlednit i tuto skutečnost. To, že je požadovaná doba vedení řádného života pro zahlázení

⁴⁷ Srov. § 105 odst. 3 tr. z. a usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 7. 2024, sp. zn. III. ÚS 564/24.

⁴⁸ Srov. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 5. 2022, sp. zn. 8 To 39/2022.

⁴⁹ Data poskytnutá obecnými soudy podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Zahnují i rozhodnutí soudů prvního stupně i rozhodnutí soudů druhého stupně ke stížnosti odsouzeného. Vzhledem k tomu, že soudy nejsou povinny vést statistiku týkající se upuštění od výkonu trestů a vyhledávání informací závisí na možnostech a důkladnosti konkrétního soudu, nelze považovat počet rozhodnutí za zcela konečný.

⁵⁰ Např. usnesení Okresního soudu Brno-venkov ze dne 6. 1. 2021, sp. zn. 2 T 159/98; usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 20. 1. 2022, sp. zn. 2 Nt 624/2021; nebo usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 5. 2022, sp. zn. 8 To 39/2022.

trestu odnětí svobody dle § 105 odst. 1 písm. a) až d) tr. z. zpravidla delší, nicméně bude v praxi činit menší obtíže než komplikovanost ukončení výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou. Umožněním upuštění od výkonu trestu a extenzivním výkladem Ústavního soudu ke skutečnostem odůvodňujícím tento postup byla přinejmenším omezena faktická nezahladitelnost trestu vyhoštění na dobu neurčitou. Ústavní soud přesto v nálezu sp. zn. III. ÚS 3628/18 vyslovil, že toto řešení nepovažuje za žádoucí a je toho názoru, že by zákonodárce měl právní úpravu rozšířit o podrobné řešení institutu upuštění od výkonu zbytku trestu vyhoštění na dobu neurčitou.

3.3 NÁVRH NOVÉHO TRESTNÍHO ŘÁDU

Upuštění od výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou je řešeno v § 84a návrhu nového trestního řádu představeném Komisí pro nový trestní řád. Za stávající znění § 350h odst. 4 tr. ř. je vložen odstavce v následujícím znění: „*Předseda senátu může na žádost odsouzeného rozhodnout o upuštění od zbytku výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou, jestliže odsouzený vykonal alespoň 10 let uloženého trestu a ze zjištěných skutečností vyplývá, že se odsouzený napravil a již není třeba další výkon trestu za účelem zajištění bezpečnosti lidí nebo majetku anebo jiného obecného zájmu.*“ Tento návrh nejenže reflektuje výše uváděné základní okolnosti, za kterých lze o upuštění od výkonu trestu uvažovat, ale také ponechává soudu možnost rozhodnout se, zda jsou podklady pro rozhodnutí dostatečně spolehlivé a skutečně odůvodňují závěr o nápravě pachatele. Přesto považují ve světle judikatury Ústavního soudu zařazení tohoto odstavce za stávající znění § 350h odst. 4 tr. ř. za nevhodné. Pakliže je výkladem Ústavního soudu náprava, jakožto inherentní součást trestu, jednou ze skutečností, pro které trest vyhoštění nelze uložit, pouhým vložením navrhovaného odstavce za současnou úpravu upuštění od výkonu trestu by došlo ke zdvojení tohoto důvodu pro upuštění ve dvou na sebe navazujících odstavcích zakládajících odlišné podmínky pro upuštění od výkonu trestu. Úprava by tak ve svém důsledku mohla v praxi vyvolat nejasnosti právě ve vztahu k upuštění od výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou. Pro vyloučení veškerých pochybností by přitom stačilo v současném znění § 350h odst. 4 tr. ř. specifikovat, že předseda senátu rozhodne o upuštění od výkonu trestu vyhoštění nebo jeho zbytku, jestliže po vyhlášení rozsudku, kterým byl tento trest uložen, nastaly skutečnosti, pro které trest vyhoštění nelze uložit ve smyslu § 80 odst. 3 tr. z. Pokud by odůvodňovala upuštění od výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou náprava odsouzeného, nesporně by se aplikovala úprava navrhovaného odstavce, který soudům ponechává dostatečný prostor pro uvážení.

Ve světle výše uvedeného lze také uvažovat o zavedení podmíněného upuštění od výkonu trestu,⁵¹ se kterým návrh nového trestního řádu nepočítá. To by přitom soudům umožnilo při nejasných závěrech o nápravě pachatele svůj prostor pro uvážení ještě rozšířit a učinit kvalifikované rozhodnutí teprve na základě jeho chování. V úvahu připadá doplnění jednoduché formulace, která by předsedovi senátu umožnila za podmínek výše navrhovaného odstavce a za současného stanovení zkušební doby podmíněně upustit od

⁵¹ Shodně viz KALVODOVÁ, c. d., s. 13.

výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou, pokud by považoval za potřebné po stanovenou dobu sledovat chování pachatele. Soudy by současně nebyly nuceny za účelem ověření nápravy pachatele využívat institutu přerušení trestu. Odsouzeným by pak pouhá obtížnost získání dostatku spolehlivých informací ze země pobytu neznemožňovala upuštění od výkonu trestu. Nelze také nepoukázat na to, že by naděje na ukončení trestu mohla ve svém důsledku přinést větší motivaci pachatelů k nápravě.

ZÁVĚR

Cílem tohoto příspěvku bylo poskytnout ucelený pohled na právní úpravu ukládání trestu vyhoštění na dobu neurčitou, zjistit, jak se trest ukládá, a posoudit, zda lze odsouzení k trestu zahladit. Na základě provedené analýzy lze konstatovat, že trest vyhoštění na dobu neurčitou ukládají obecné soudy restriktivně a zpravidla vedle jiného trestu. Ačkoliv jsou podmínky uložení trestu poměrně striktně vymezené, jejich výklad velmi ovlivňuje judikatura ESLP a Ústavního soudu. Ústavní soud zejména zdůrazňuje potřebu nahlížet na tento trest jako na prostředek *ultima ratio*, který přichází v úvahu teprve, pokud mírnější prostředky nepostačují, a opakovaně připomíná, že pokud by při ukládání trestu bylo známo, že dojde k nápravě pachatele a k naplnění represivního účelu trestu, postačovalo by jeho uložení na dobu určitou.

Právě Ústavní soud upozornil na faktickou nemožnost zahlázení odsouzení k trestu vyhoštění na dobu neurčitou a extenzivním výkladem umožnil upuštění od jeho výkonu při nápravě pachatele. Tím se zvýšily možnosti odsouzených dosáhnout ukončení výkonu trestu, jakožto předpokladu pro zahlázení odsouzení, což potvrzuje soudní praxe. Návrh nového trestního řádu přináší řešení upuštění od výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou, avšak lze nadále uvažovat nad jeho formulací a praktickou použitelností.

Příspěvek v souladu s vytyčeným cílem představil právní úpravu a aplikační praxi ukládání trestu vyhoštění na dobu neurčitou a poukázal na problematiku zahlázení odsouzení.

JUDr. Adéla Řezáčová
Právnická fakulta Univerzity Karlovy
adelarezac@gmail.com